

Představení synergického modelu aktérů rozvoje venkova

Introduction of Synergic Model of Rural Development Actors

RNDr. Hana Svobodová, RNDr. Kateřina Chabičovská
GaREP, spol. s r.o., nám. 28. října 3, 602 00 Brno
email: garep@garep.cz

Anotace: Rozvoj venkova mohou ovlivňovat různí aktéři, kteří pro realizaci svých činností využívají širokou škálu nástrojů. Velmi důležitým aspektem je spolupráce různých typů subjektů a efektivní plánování toho, jak dosahovat stanovaných cílů. Hlavním účelem synergického modelu je stanovit relevantní aktéry rozvoje venkova a identifikovat existující vazby mezi těmi aktéry, kteří v praxi skutečně přispívají k rozvoji venkova.

Klíčová slova: rozvoj venkova, aktér, synergie, model, nástroj

Annotation: Rural development is impacted by different actors who use for their activities wide scale of development instruments. Cooperation of these subjects and effective planning of implementation activities is very important. The main aim of synergic model is to find out relevant actors of rural development and connections among those who really contribute to rural development.

Keywords: rural development, actor, synergy, model, instrument

Klasifikace JEL: R – Urban, Rural, and Regional Economics

Úvod

Rozvoj venkova je výrazně ovlivněn současnou podobou společné zemědělské politiky EU (SZP). Přestože je mu v rámci SZP deklarována výrazná podpora, efekty ve venkovském prostoru nejsou příliš znatelné. Pro skutečný rozvoj území je třeba zapojení řady aktérů, kteří mají o rozvoj svého území zájem a jsou ochotni se do rozličných aktivit zapojit.

V České republice je výčet aktérů, kteří se snaží o rozvoj venkova, velmi početný, avšak ne všechny jimi realizované aktivity jsou přínosné. Často se také stává, že činnosti jednotlivých aktérů jdou proti sobě a místo kýženého kladného výsledku jsou tyto činnosti spíše kontraproduktivní.

Proto se autorky pokusí v rámci tohoto příspěvku kategorizovat a následně umístit do prostorového modelu ty aktéry rozvoje venkova, jejichž činnosti mají kladné dopady ve venkovských obcích a přispívají tak ke zlepšení podmínek života na venkově.

Metody zpracování a literatura

Zpracování modelu synergického působení aktérů rozvoje venkova je novým přístupem ke strukturám venkovského prostoru. Doposud byly zpracovány pouze dílčí modely zachycující např. sociální nebo ekonomické aspekty rozvoje venkova, jako např. F. M. Arshad, M. N. Shamsudin (1997) nebo B. Gierisch. V souvislosti s rozvojem venkova mají svůj význam i modelové projekty rozvoje venkova, které však představují pilotní a přínosné konkrétní aktivity, které vedly ke zlepšení podmínek pro život obyvatel v malých obcích. Běžné je

modelování ziskovosti zemědělské produkce (P. Kopeček a kol., 2009) či kompetenční model (L. Kolman, P. Rymešová, 2007), který je v podstatě východiskem i pro zde prezentovaný model synergického působení aktérů rozvoje venkova.

Model synergického působení byl zpracován na základě kompetenční analýzy subjektů rozvoje venkova a expertní identifikaci dalších aktérů rozvoje venkova. Řešitelé projektu také využili svoje znalosti, které získávají při formulaci strategických dokumentů, rozhovorů s jednotlivými aktéry rozvoje venkova, ať už jsou to samotní obyvatelé, starostové, podnikatelé (zemědělci) nebo představitelé neziskové sféry. Základem pro zpracování modelu jsou poznatky, které byly shrnuty v publikacích J. Binek a kol. (2009) a J. Binek a kol. (2010).

Cílem modelu je zachycení relevantních aktérů rozvoje venkova, nalezení formálních i neformálních vazeb mezi nimi, přispívajících k synergickému působení na rozvoj venkova, a na základě získaných poznatků formulovat doporučení k dalším možným vztahům a efektivnějšímu využití rozvojových nástrojů, kterými jednotlivé subjekty disponují.

Vstupní parametry modelu

Model (také struktura) je seskupením objektů, mezi nimiž jsou definovány vztahy (relace) a přiřazeny funkce tak, že zachycují část reality, fungování mechanismu či formální teorie¹.

Před sestavením modelu bylo nutné stanovit dílčí teze, které vymezují strukturu modelu a prvky v něm obsažené, a vymezit si základní pojmy ve vztahu k modelu. Základem pro model je vymezení tří základních pilířů – hospodářského, sociálního a environmentálního, které se dále dělí na jednotlivé složky venkovského prostoru (zemědělství a lesnictví, podnikání, cestovní ruch; služby a vybavenost, kultura a tradice; životní prostředí, technická infrastruktura).

Klíčovými institucemi (aktéry) jsou pak chápány subjekty, které se aktivně podílí na rozvoji venkova. Jsou to subjekty, které mají přímý dopad na rozvoj území a jejichž aktivity vedou ke zlepšení kvality života obyvatel nebo podmínek pro podnikání, přispívají ke zlepšení vybavenosti apod. Za aktéra není považován subjekt, který působí plošně; aktér musí být vždy svou činností specifický pro venkov (např. společnost RWE dodává plyn plošně po celé ČR; jak do měst, tak i do venkovských obcí, proto nebyla mezi aktéry zahrnuta). Vztahy mezi aktéry mohou probíhat vertikálně (na úrovni obecní – mikroregionální – krajské – celonárodní) nebo horizontálně (např. obec může spolupracovat s místními spolky, a to s různou intenzitou).

Rozvojovým nástrojem jsou obecně chápány veškeré prostředky, které napomáhají k dosažení rozvojových cílů daného území (J. Binek a kol., 2009). Zde se jedná o záležitosti, pomocí nichž mohou jednotliví aktéři přispívat k rozvoji venkova.

Vymezení klíčových aktérů rozvoje venkova a vazby mezi nimi

Možností kategorizace aktérů rozvoje ve venkovském prostoru je celá řada. Klíčové je rozdělení aktérů dle různých charakteristik jejich fungování, tak aby bylo možné identifikovat jejich vzájemné styčné plochy a nalézt možnosti jejich synergického působení.

¹ I. Galvasová a kol., 2009.

Základní dělení aktérů vychází z jejich hierarchického postavení vzhledem ke správní organizaci území, která se odráží v jednotlivých úrovních veřejné správy. Podle tohoto členění je možné dělit aktéry s působností:

- evropskou/světovou (nepůsobí přímo na rozvoj venkova, udávají pouze základní rámec a finance),
- národní (nepůsobí přímo na rozvoj venkova, jejich úloha je spíše organizační),
- regionální (role spočívá zejména v organizační podpoře; některé subjekty mohou mít dílčí vliv na rozvoj venkova),
- lokální (aktéři, kteří významně přispívají k rozvoji venkova; provádějí konkrétní činnosti ke zlepšení podmínek pro život, reprezentován je tedy přístup bottom-up).

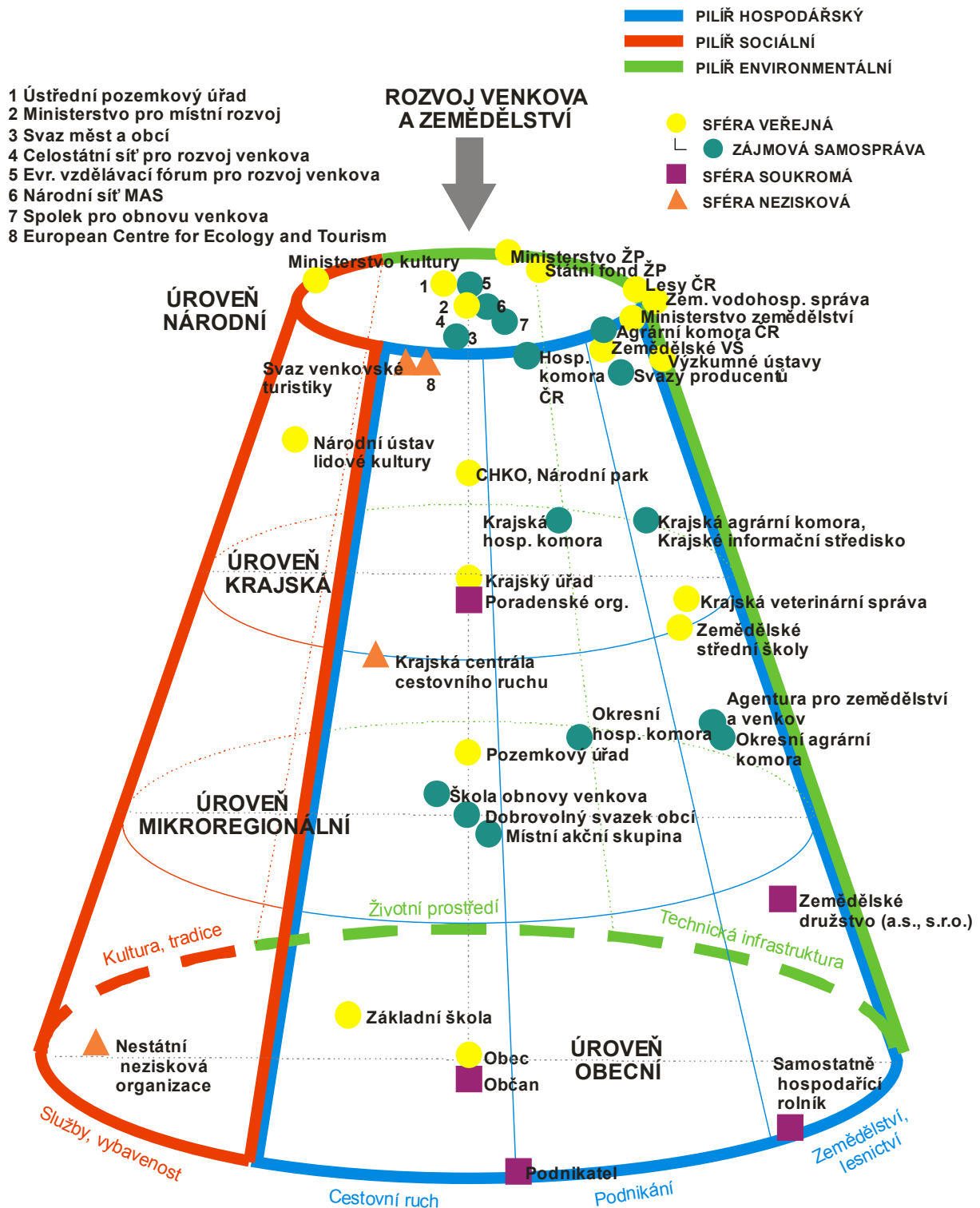
Tab. 1: Matice aktérů – prostorová úroveň versus typ sektoru

ÚROVEŇ	SEKTORY		
	Veřejný	Podnikatelský	Neziskový
Evropská	Evropská komise (rámec SZP EU)	Nadnárodní zájmová uskupení	Sítě
Národní	Ministerstva; Celostátní síť pro venkov	Celostátní zájmová uskupení	Spolky, svazy, sítě
Krajská	Kraj; Vysoké školy; Krajská informační střediska	Podnikatelská sdružení	Nezisková sdružení
Lokální	Obce – DSO, MAS; Obcí zřizované organizace	Podnikatelé, zemědělci	Zájmová sdružení, spolky

Pramen: H. Svobodová, 2009

Hierarchie prostorových úrovní, na nichž aktéři působí, je v modelu zachycena vertikálně: dolní podstava tělesa představuje úroveň obecní, výše se nacházejí úrovně mikroregionální a krajská, horní podstava pak reprezentuje úroveň celostátní. Aktéři jsou rozděleni na aktéry ze sféry veřejné (včetně zájmové samosprávy), soukromé a neziskové.

Plocha na horní podstavě komolého kuželu znázorňuje celkový rozvoj venkova, plášť kužele se dělí na jednotlivé pilíře rozvoje. Aktéři jsou umístováni co nejbližší své oblasti působení – pokud se věnují rozvoji obecně, jsou znázorněni co nejbližší osy kužele; jsou-li tematicky vyhranění, byli zařazeni k příslušné části pláště. Přesné zařazení jednotlivých aktérů je však v mnoha případech značně obtížné, jelikož řada subjektů zasahuje svou činností do více oblastí. Při zařazování aktérů do modelu byla zohledňována i jejich územní působnost, tedy jejich vertikální pozice.

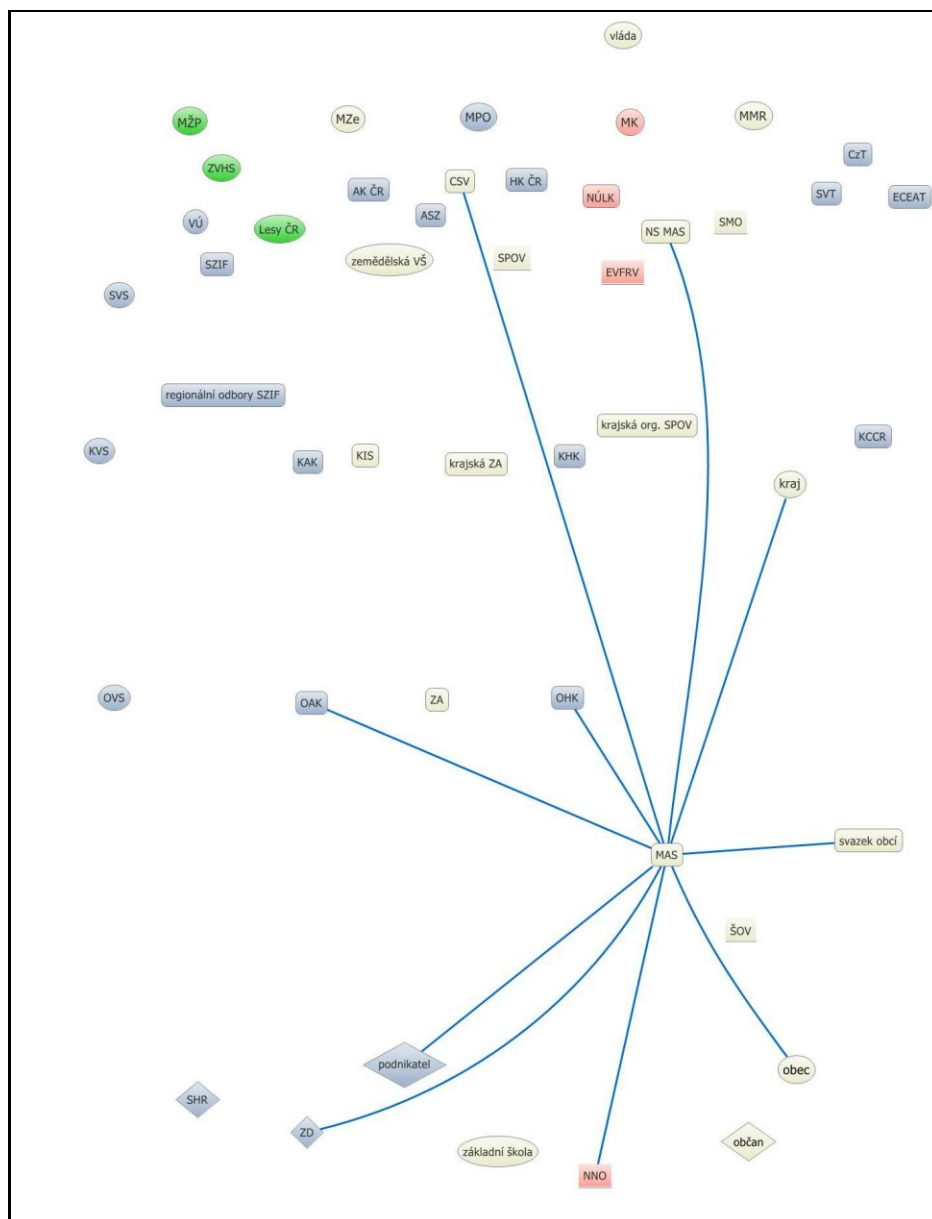

Obr. 1: Synergický model aktérů rozvoje venkova
 Pramen: vlastní zpracování

Samotné vazby mezi jednotlivými subjekty mohou být velmi spleťité a jednotliví aktéři mohou těžko hledat vhodného „spolupracovníka“. Zejména vazba mezi hlavními orgány rozvoje – Ministerstvem zemědělství a Ministerstvem pro místní rozvoj – nejsou příliš rozvinuté, což platí i o spolupráci dalších subjektů.

Významnou roli lze přisuzovat místní akční skupině (MAS), která má přímé vazby na všechny aktéry rozvoje venkova na lokální úrovni, většinu aktérů na regionální úrovni i některé na úrovni národní. Její výhodou je integrace aktérů ze sféry veřejné, podnikatelské i neziskové. Tím se liší např. od svazků obcí fungujících na téže prostorové úrovni, protože členy svazků obcí mohou být pouze obce. MAS začaly vznikat čistě z účelových důvodů v souvislosti s možnostmi čerpat finanční prostředky z programu LEADER. Struktura jejich členů a škála oblastí jejich působnosti z nich činí potenciálně velmi významné aktéry rozvoje venkova. To ovšem pouze za předpokladu, že jejich činnost nebude založena pouze na realizaci projektů financovatelných z evropských prostředků, ale že se MAS budou věnovat komplexnímu řešení potřeb ve svém území.

System všech existujících vazeb mezi aktéry rozvoje venkova zde není možné z prostorových důvodů komplexně znázornit. Jako příklad však může sloužit struktura vazeb právě místních akčních skupin jako jednoho ze zásadních aktérů rozvoje venkova.

Obr. 2: Vazby místní akční skupiny na další aktéry rozvoje venkova
Pramen: vlastní zpracování

Model kompletního systému vazeb mezi aktéry rozvoje venkova je dostupný na webu <http://www.regionalnirozvoj.cz>, který si klade za cíl být metodickou oporou regionálního rozvoje včetně rozvoje venkova.

Závěr

Obce mohou obecně mít lepší či horší předpoklady a podmínky pro rozvoj. To, jestli vzkvétají nebo upadají, je však většinou odrazem činnosti lidí, kteří v nich žijí. Aktivita, informovanost, invence starosty a vytvoření týmu nadšených obyvatel, kteří chtějí mít svou obec lepší a krásnější, jsou v obcích hlavními rozvojovými silami.

Nezbytným předpokladem úspěšného rozvoje je však spolupráce i s dalšími subjekty, které působí na vyšších hierarchických úrovních. Spolupráce nejen s obyvateli či místními podnikateli, ale zejména s okolními obcemi či dalšími subjekty (hospodářská komora, agrární komora, velké neziskové organizace) vede k násobení sil spolupracujících subjektů.

A tak zatímco obce i další aktéři se snaží neustále získávat dotace z evropských i jiných fondů, které sice k rozvoji venkova vedou, avšak často s velkým vypětím sil jednotlivých aktérů (administrativní zátěž, spolufinancování, udržitelnost projektu atd.), spolupráce zůstává rozvojovým nástrojem s dosud plně nevyužitými možnostmi.

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení výzkumného projektu MZe ČR QH82249 „Synergie v přístupu k rozvoji venkova“, který je řešen firmou GaREP, spol. s r.o. v období 2008–2011.

Literatura

- ARSHAD, F., M., SHAMSUDIN, M., N. 1997 Rural Development Model in Malaysia. Serdang: Faculty of Economics and Management. 1997. URL <<http://www.econ.upm.edu.my/~fatimah/rural.pdf>> [cit. 24. 3. 2010]
- BINEK, J. a kol. 2009. Synergie v rozvoji venkova – Aktéři a nástroje rozvoje venkova. Brno: GaREP Publishing, 2009. ISBN 978-80-904308-0-8.
- BINEK, J. a kol. 2010. Synergie v rozvoji venkova – Přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí. Brno: GaREP Publishing, 2010. ISBN 978-80-904308-4-6. (v tisku).
- GALVASOVÁ, I. a kol. 2009. Strukturovaný model synergického působení rozvojových nástrojů a opatření. Souhrnná studie z řešení aktivity A902. Brno: GaREP.
- GIERISCH, B. The Minnesota Model for Rural Development. Rural Policy Research Institute. URL <<http://www.rupri.org/Forms/MN%20Rural%20Program%20Model.pdf>> [cit. 24. 3. 2010]
- KOLMAN L., RYMEŠOVÁ P.: Attitudes to work and organization as a part of a competency model. Agric. Econ. – Czech, 53 (2007): 271-275.
- KOPEČEK P., FOLTÝN I., BJELKA M.: Modeling of slaughter cattle fattening profitability. Agric. Econ. – Czech, 55 (2009): 481-491.
- SVOBODOVÁ, H. 2009. Faktory rozvoje venkova v podmínkách České republiky. Rigorózní práce. Brno: Geografický ústav PřF MU, 2009. 106 s.